

tiepolovske manifestacije u udinama

kruno prijatelj

Udine, glavni grad Friulija, nazvan je s pravom »gradom Tiepolo«. U njemu je istaknuti mletački umjetnik Settecenta Giambattista Tiepolo naslikao u trećem deceniju stoljeća izvanredni ciklus fresaka u današnjoj nadbiskupskoj palači, među kojima se ističu, nad svečanim stubištem, velika kompozicija »Pad anđela«, u galeriji drugoga kata prizori »Anđeo se javlja Sari«, »Rahela sakriva idole« i »Anđeli se javljaju Abrahamu«, a u »Crvenoj sali« poznati »Salamonov sud«, pa niz monohromnih kompozicija manjeg formata u Castellu i pala »Uskrsnuće« i freske u kapeli sv. Sakramenta u katedrali. U četvrtom deceniju izveo je pale »Krist na križu«, »Presveto Trojstvo« i »Sv. Hermagora i Fortunat« i manje slike sv. Karla Boromejskog i sv. Antuna Padovanskog u istoj katedrali, a u šestom izvanredne freske »Uznesenja« i grupu anđela, te palu »Bezgrešno začecje« u Oratorio della Purità. Uz ove radove »in situ« udinski muzej posjeduje niz umjetnikovih radova, među kojima se ističu alegorijsko platno »Trijumf Snage i Mudrosti« i jedinstveni »Consilium in Arena«. Bilo je, stoga, logično da ovaj grad, na inicijativu agilnog direktora muzeja dra Alda Rizzija, poduzme akciju da evocira dvjestogodišnjicu umjetnikove smrti. Godine 1969. otvorena je izložba »Le acqueforti dei Tiepolo« u Loggia del Lionello uz opsežan katalog Alda Rizzija, izdana je publikacija Georga Knoxa »Domenico Tiepolo—Raccolta di teste«, snimljen je dokumentarni film »Udine città del Tiepolo« i priređen internacionalni naučni kongres o tiepolovskim problemima, dok će 1971. u izvanrednom ambijentu Ville Manin u Passerianu, biti organizirana velika izložba od stotinjak Tiepolovih slika iz svih krajeva svijeta.

Prošlogodišnja izložba bakropisa Giambattiste i njegovih sinova Giandomenica i Lorenza Tiepola okupila je dvjesta dvadeset i šest li-

stova koji su posuđeni iz talijanskih muzeja i zbirki i iz amsterdamskog Rijksmuseuma.

Dok su očevi listovi izvedeni, kako Rizzi ispravno uočava, izvanredno slobodnim potezom, kojim je umjetnik znao postići vibracije svjetla i ugodaje atmosfere, kod Giandomenica se jače osjeća naglašavanje kontrasta svjetla i sjene, razigrani i zračni potez i artikulacija manje apstraktna od očeve. Kod Lorenza osjećamo siguran paralelni potez i jače naglašavanje plastičnih masa u kojima se, uz neosporan očevo i bratovo utjecaj, mogu naslutiti i odjeci klasicizma koji je sreo u Španjolskoj.

Ova zanimljiva izložba, koja je zapravo uvod u veliku retrospektivu iduće godine, popraćena je reprezentativnim katalogom spomenutog Rizzija koji je već 1965. organizirao jednu izložbu Tiepolovih crteža. Uz svoje hipoteze o datiranju pojedinih listova Rizzi tu duhovito ističe kako je za Giambattistu — slikara koji je vladao prostorima i znao podvrći svojoj volji goleme zidne plohe i beskrajne svodove — rad na bakropisnim ciklusima »Scherzi« i »Capricci« značio bijeg od službenih tema i neki intimni i neposredni protest, iskreni i spontani izljev duše. »Scherzi« i »Capricci« sa svojim slobodnim, maštovitim, nekonvencionalnim, katkad negromantskim temama i motivima dali su poticaja brojnim velikim majstorima od Bouchera do Goye, od Piranesija do Daumiera. Kod Giandomenica, grafičara, vrhunac je ostvaren u ciklusu »Bijeg u Egipat«, u kojem je ova tema, dana u velikom broju varijacija, dobila nov lirske prizvuk i originalnu realističku interpretaciju. Dok se lirska nota, prožeta arkadijskim akcentima, može osobito osjetiti u raspjevanim pejzažnim pozadinama, mnogi detalji kompozicija odražavaju onu pučku komponentu, tipičnu za ovog slikara, kojom se on tako razlikuje od oca izražavajući posredno društvene promjene vre-

mena. Lorenzo se ograničio isključivo na bakropise po očevim kompozicijama, ali im je uvijek davao neku naglašeniju dramatsku i pomalo strastvenu notu.

Ne možemo ovdje ući u detaljniju analizu Tiepolovih kao grafičara, jer želimo prikazati međunarodni kongres studija o Tiepolovima, koji je održan od 28. rujna do 1. listopada 1970.

Uvodni je referat podnio talijanski historičar umjetnosti Antonio Morassi, autor poznate monografije i brojnih studija o Tiepolu, koji je dao iscrpni profil velike majstora stvaralačke ličnosti i prikazao njegovo vrijeme, njegov životni put i opsežno djelo, ističući originalnost i aktualnost slikarske poruke ovoga giganta mletačkog Settecenta, kod koga naše vrijeme — nasuprot ranijim interpretacijama o vještom i donekle površnom dekorateru kićenih baroknih prostora — otkriva, kao i kod njegova sina Giandomenica, nove dimenzije i nove kvalitete.

Referati na kongresu iznijeli su mnoge probleme u vezi s umjetnošću ovih majstora, s njihovim radovima, s njihovim vremenom i s njihovim sljedbenicima.

Pokušat ću ovdje iznijeti glavne misli pojedinih izlaganja po abecednom redu predavača.

E. Battisti govorio je o temi »Bilješke o Tiepolovoj kulturi« iznoseći zanimljive usporedbe između slikarstva, književnosti i muzike toga vremena i uzimajući kao tipične primjere Tiepola, Metastasija i Händela. Smatrajući da su »senzacioni« osnovni zajednički nazivnik ovih umjetnika, on je usporedo projicirao na platno Tiepolove freske u Würzburgu u kojima vidi »trijumf svjetla nad svjetlom« i »trijumf jedne civilizacije« i emitirao s ploče fragment Händelova Trijumfa Apolona ističući analogne pojave i srodne crte tih dviju grana umjetnosti.

M. Bonicatti je u referatu »Problem odnosa između Giambattiste i Giandomenica Tiepola«, oslanjajući se na sociološku analizu vremena u duhu marksističke interpretacije povijesti, iznio razlike između oca i sina nalazeći u njima odraz društvenih, ekonomskih i političkih pojava toga razdoblja. U njima on nalazi ključ očevoj uzvišenoj, svečanoj i službenoj interpretaciji svijeta nasuprot kojoj stoji sinova laička, satirička i demokratska vizija.

J. Cailleux u vrlo opširnom tekstu pod naslovom »Konceptija velike dekoracije dvojice suvremenika Tiepola i Bouchera«, pročitanom u njegovoj odsutnosti, dao je usporedbu konceptije dekoracije prostora talijanskog i francuskog majstora. Veliku je diskusiju izazvalo njegovo odricanje Tiepolu slika »Susret Antonija i Kleopatre« i »Kleopatrina gozba« u ArhangelSKU kod Moskve.

R. Enggass je u referatu »Tiepolo i pojam barocchetto« dao detaljnu analizu pojmova »barok«, »rokoko« i »barocchetto«, uklapajući Tiepola u ovaj treći termin kome ne podaje negativni prizvuk već specifičnu interpretaciju.

L. C. J. Frerichs, govoreći o »novim izvorima za poznavanje grafičke djelatnosti trojice Tiepola«, izazvala je pravu senzaciju iznošenjem brojnih dosad nepoznatih arhivskih podataka, osobito popisa francuskog kolekcionara i trgovca umjetninama XVIII stoljeća Mariettea, kojima se mogu točno datirati grafički listovi Tiepolovih i izvesti bitne korekture mnogih dosad iznesenih mišljenja.

L. Grossato je govorio o »Tiepolovim slikama iz crkve S. Massimo u Padovi« analizirajući tri nedavno restaurirane slike iz doba umjetnikove pune zrelosti, koje prikazuju Odmor na putu za Egipat, Sv. Maksima i Osvalda i Sv. Ivana Krstitelja. B. Hannigan je analizirao problem »Oslikanih svodova G. B. Tiepola i njihovih osvjetljenja« ističući kako je umjetnik posredstvom Algarottija poznao optiku enciklopedista, koja zapravo više nije bila barokna, i imao nove poglede na perspektivu, dok je N. Ivanoff ni-

zom citata iz Cochina, Zanettija i Algarottija prikazao »Odnos kritike prema Tiepolu u XVIII stoljeću«.

G. Knox, koji je ove godine bio glavni naučni savjetnik velike izložbe Tiepolovih crteža u Stuttgartu i u opširnom katalogu iznio svoje poglede na majstorovu grafiku, osvrnuo se na kongresu na »Tiepolovske crteže iz zbirke Saint Saphorin« izazvavši žive diskusije o njihovu datiranju i atribuiranju.

A. Mariuz je u referatu »Tiepolo i mletačka ladanjska kultura« prikazao osobito djelo Giandomenica, najboljeg likovnog tumača novog načina života izvan metropole i društva koje je napustilo svoju nekadanju historijsku ulogu poprimivši mnoge provincijske crte. Dok je Giambattista »vedutist mašte«, Giandomenico je »vedutist realnosti«, koji je u freskama u Vili Valmarana i u vili u Zianigu ostvario — nasuprot očevu svijetu apoteoze i uzvišene poezije — svijet proze s arkadijskim prizvukom prožete sličnim ugođajima poput onih u Goldonijevoj komediji »Smanie della villeggiatura«.

M. Mrozinska je opisala »Tri nedavno identificirana Tiepolova crteža u javnim zbirkama u Varšavi«, dok je M. Muraro iznio zanimljive poglede na odnos između članova obitelji Tiepolo i Goye.

A. Pallucchini je dodala svom katalogu Tiepolovih radova iz 1968. nepoznato zanimljivo mladenačko platno »Prijelaz preko Crvenog mora« i još neke radove, posvetivši dio svoga referata problemu religioznosti kod Tiepola.

T. Pignatti posvetio je svoje izlaganje »Crtežima Tiepolovih na plavom papiru« dajući originalne i nove interpretacije ove posebne grupe crteža (»ricordo di una giornata di lavoro«), često polemizirajući s Knoxom i iznoseći nove poglede na cjelokupni Tiepolov grafički opus.

L. Puppi govorio je o »Odnosu Tiepola i arhitekture« raspravljajući o arhitektonskim prizorima u Tiepolovim kompozicijama, u njihovu uklapanju u arhitektonske prostore, o utjecaju na oblikovanje tih

prostora, a posebno o majstorovu odnosu s velikim njemačkim arhitektom B. Neumannom i s tzv. »kvadraturistima« G. Mengozzijem Colonnom i A. Visentinijem koji su s njim surađivali.

Za nas je posebno zanimljiv referat A. Riccobonija »Nepoznati rani pokušaji G. B. Tiepola«, jer se odnosi na umjetnine u našoj zemlji. Na temelju niza usporedbi ovaj milanski historičar umjetnosti, koji je prije rata bio konzervator u Istri, smatra da su četiri slike u crkvi u Piranu, s prizorima iz života sv. Augustina, rana Tiepolova djela iz vremena prije 1715. Ta platna, ranije atribuirana Fontebassu i Angeliju, u vrlo lošem su stanju, pa je izražena želja da se restauriraju do iduće godine, tj. do velike Tiepolove retrospektive, kako bi se riješio ovaj kontroverzni atributivni problem koji je i na samom kongresu naišao na svoje pristaše, na suzdržana ili na oprečna mišljenja.

U dvorani portreta nadbiskupske palače A. Rizzi je iznio mišljenje da je Giambattista Tiepolo osobno surađivao na nekim portretima gornjega niza koji pokazuju imaginarne portrete nekih od najranijih patrijarha.

Spomenut ću, na kraju, svoj referat o dvojici dalmatinskih sljedbenika G. B. Tiepola. Istaknuvši kako u Dalmaciji nema Tiepolovih radova, te kako se dvije slike u Dubrovniku i u Gospi od Škrpjela pred Perastom, koje je starija literatura pridavala Tiepolu, sada atribuiraju Zugnu i Fontebassu, iznio sam niz podataka o slikaru Giovanniju Francescu Solimanu, rođenom u Dalmaciji i Tiepolovu đaku skromnih kvaliteta, čiji se radovi nalaze u crkvama S. Pietro al Castello u Veneciji i sv. Stasija u Dobroti, te o splitskom slikaru Sebastianu Deviti (De Vita) u čijim se palama u crkvama sv. Domenika u Splitu i istoga sveca u Rovigu u Venetu osjeća, uz jači upliv Fontebassa i drugih majstora toga vremena, poznavanje Tiepolovih kolorističkih i luminističkih rješenja.